

Myte: Vi reddede jøderne

Intro

I dette forløb skal der arbejdes med jødeaktionen i Odense. Jødeaktionen i oktober 1943 er traditionelt blevet fremstillet som en moderne heltemyte, hvor det danske folk rejste sig og hjalp deres ca. 7.000 jødiske landsmænd i sikkerhed til Sverige. Særligt i de første år efter besættelsen blev jødeaktionen gjort til et højdepunkt i det danske folks modstandskamp mod nazismen. Jødeaktionen er traditionelt blevet betegnet som "et lys i mørket" i Holocausts dystre historie. De 472 jøder, der blev arresteret og sendt i koncentrationslejren Theresienstadt, er næsten gået i glemmebogen og ofte blot omtalt som gamle, ortodokse jøder. Fokus har været på, at næsten alle blev reddet, og "kun" ca. 7 % blev sendt til Theresienstadt. Om de jøder, der alligevel havnede i Theresienstadt, har man ofte fortalt, at de havde det bedre end fanger i andre kz-lejre, og at de modtog Røde Kors hjælpepakker fra Danmark og blev reddet hjem med De Hvide Busser.

Overordnet set bliver Jødeaktionen 1943 altså fremstillet som den "store redning". Men hvis vi udelukkende ser på Fyn, er det en myte. På Fyn boede der i 1943 ca. 240 jøder. Af disse blev 59 arresteret – svarende til 24-25 %. En stor del af jøderne, der boede på Fyn, var tyske landvæsenselever og ligabørn (jødiske børn, som var blevet bragt til Danmark af organisationen Kvindernes Liga for Fred og Frihed). De var alle kommet hertil i slutningen af 1930'erne. Ca. 50 af disse unge blev arresteret den 2. oktober 1943. Af de fynske jøder, der blev sendt til Theresienstadt, døde tre. En af dem var Axel Mogens Metz, der døde af sult og udmattelse.

Jødeaktionen på Fyn viser et andet billede end den traditionelle nationale fortælling. Eleverne skal gennem arbejdet lege detektiver og spore sig ind på, hvordan det i virkeligheden var at være jøde i Odense under 2. verdenskrig. Samtidig skal myten om, at det danske folk rejste sig og reddede jøderne i hele Danmark være gennemgående i hele forløbet. Det skal de forskellige kilder bruges til at påvise.

Indledningsvis kan man starte med at give eleverne et lille oplæg omkring besættelsen i Odense [brug evt. hæftet *Odense under den tyske besættelse 1940-45* af Claus Øgendahl i mytekufferten og/eller afsnittet om Odense under besættelsen i teksten "Kender du Odenses historie?" på www.mytedetektiverne.dk]. I oplægget skal man lægge vægt på, at eleverne bliver gjort opmærksomme på heltemyten om jødeaktionen i Odense, samt hvorvidt der er tale om en myte frem for noget andet. Opgaverne i undervisningsforløbet kan laves i forskellig rækkefølge. Læreren kan selv bestemme, om hun vil arbejde med kategoriseringsopgaverne først eller kildekritik opgaverne.

Det anbefales dog, at man laver de fire spørgsmål først, som står under overskriften: Hvad ved jeg om jødeaktionen i Odense? Dog vil en kort aktivitet omkring mytebegrebet være at anbefale også, før det endelige arbejde med undervisningsforløbet går i gang. Den ses under overskriften "Hvad er en myte"?

Hvad er en myte:

- Snak i plenum om, hvad en myte er.
- Har eleverne talt om myter før i forbindelse med andre myteforløb, kan de tage deres **faglogbog** frem og repetere deres viden. Ellers begynder eleverne her.
- Lad eleverne i flæng komme med bud på kendte myter evt. sagn. Disse skrives på tavle/smartboard. Der er pt. ingen facit, lad bare eleverne komme med forslag. Ideer: Holger

Danske, Dannebrog, Chr. X's hvide hest, Chr. II (rille i bordet). Læs evt. introduktionsteksten "Hvad er en myte?"

- Begrebsafklaring: Hvad er en myte så? Og hvad er f.eks. et sagn? Debat i klassen.
- Hvad taler for, at der er tale om sande historiske begivenheder – og hvad taler for, at historien er en myte.
- Læreren kan også komme ind på: Hvornår og hvorfor er myten blevet til? Hvem er helte og skurke i myten, og hvordan bliver de fremstillet?
- Klassen læser introduktionsteksten: "Kan vi stole på myterne?" Hvis klassen allerede har arbejdet med kildekritik, repeterer læreren blot, hvad historiske kilder er. Bring ordet "troværdig" i spil.

Kildekritik

Har eleverne ikke arbejdet med kildekritik før, kan de med fordel tage udgangspunkt i introduktionsteksten: "Kan vi stole på myterne?", som er en gennemgang af kildekritik. Der kan evt. suppleres med besøg på hjemmesiden: www.kilder.dk

Læreren kan evt. hjælpe i gang med følgende spørgsmål:

- Hvem har skrevet kilden? Er det et øjenvidne? 1. eller 2. håndskilde?
- Hvornår er kilden skrevet? Betyder den tidsmæssige afstand noget for troværdigheden?
- Hvem fortæller? En der selv har oplevet det, der sker, eller en der gengiver noget, han har fået fortalt?
- Hvem er kilden til?
- Hvorfor er kilden skrevet? Hvad er formålet med kilden? Er det f.eks. for at overbevise nogen om noget eller blot til information?
- Er kilden farvet?

Tidsforbrug: 10 lektioner

Materialer/kilder

Kilde 1: "Magna Metz beretning efter spørgeskema 17. september 1946".

Kilde 2: "En ung jøde kom til Fyn og vendte tilbage" blev bragt i *Fynske Årbøger* 1994.

Kilde 3: Steen Metz fortæller i sine erindringer "Odensedreng i Theresienstadt 1943-45. En Holocaust-overlevendes refleksioner", der blev trykt i *Odensebogen 2017*, om sine oplevelser i en koncentrationslejr.

Kilde 4: Greta Cohns spørgeskemabesvarelse (ca. 1947) om opholdet i Theresienstadt. Cohn var tysk jøde og kom i 1938 til Fyn.

Kilde 5: "Sådan undslap 7.000 jøder". *Fyens Stiftstidende*, 1.10.1968

Kilde 6: "Fyens Stiftstidende 3.10.1993: Israel hylder Danmark", af Richard Østermann, *Morgenposten Fyens Stiftstidendes korrespondent i Jerusalem*.

Kilde 7: ”Jøder som samarbejdspolitikens trofæ”, skrevet af Bent Blüdnikow, bragt i Berlingske Tidende den 2. maj 2016.

Forenklede fælles mål:

Kildearbejde:

- ✓ Eleven kan læse historiske kilder og udtrykke sig mundtligt og skriftligt om deres indhold og formål.
- ✓ Eleven har viden om fagord og begreber og historiske kilders formål og struktur.
- ✓ Eleven kan bruge kildekritiske begreber i arbejdet med historiske spor, medier og andre udtryksformer.
- ✓ Eleven har viden om kildekritiske begreber.

Forenklede fælles mål til den del af forløbet, hvor der arbejdes med kildekritik:

Historiebrug

- ✓ Eleven kan konstruere historiske fortællinger
- ✓ Eleven har viden om struktur i historiske fortællinger

Kildearbejde:

- ✓ Eleven kan vurdere brugbarheden af historiske spor, medier og andre udtryksformer til at belyse historiske problemstillinger
- ✓ Eleven har viden om kildekritiske begreber

Læringsmål til begge forløb

- Jeg kan forklare andre, hvad en myte er.
- Jeg kan give eksempler på, hvordan forskellige kilder fremstiller og tolker jødeaktionen.
- Jeg kan give eksempler på, hvordan det nationalistiske billede af jødeaktionen kommer til udtryk i bestemte kilder.
- Jeg kan læse en kilde om jødeaktionen og tolke den ud fra den tid, den er skrevet i.
- Jeg kan anvende kildekritiske arbejdsmetoder til at tolke kilder med forskelligt indhold og synsvinkler på jødeaktionen.

Undervisningsforløb

Del 1

Opgave 1

Hvad ved jeg om jødeaktionen i Odense?

Før arbejdet med jødeaktionen går rigtig i gang, skal eleverne arbejde med fire spørgsmål. Spørgsmålene skal de besvare skriftligt. Spørgsmålene skal være med til at vække deres undren, men også deres erfaring. Lav gerne opgaven igen, når forløbet er slut. Sammenlign da deres svar fra

før arbejdet med deres svar fra efter arbejdet. Bed derfor eleverne gemme deres svar. Spørgsmålene skal stå som overskrifter, og under dem skriver eleverne deres svar.

Spørgsmål opgave 1:

- 1. Hvad ved jeg om jødeaktionen i Odense?**
- 2. Hvad minder ordet jødeaktion mig om?**
- 3. Hvad kan jeg ikke lide ved ordet jødeaktion?**
- 4. Hvad vil jeg gerne vide om jødeaktionen i Odense?**

Spørgsmål til opgave 2

Når spørgsmålene fra opgave 1 er lavet, skal eleverne læse kilden ”Sådan undslap 7.000 jøder” fra Fyens Stiftstidende den 1.oktober 1968, og de skal læse uddraget af kilden ”En dansk dreng i Theresienstadt” af Steen Axel Metz, kilden Greta Cohn samt kilden ”Israel hylder Danmark for jødernes redning” fra Fyens Stiftstidende. I fællesskab på klassen tales der kort om kildernes forskelligheder ud fra følgende spørgsmål, som eleverne på forhånd har fået udleveret og besvaret undervejs, mens de læser.

- ✓ **Hvilket årstal er de forskellige kilder fra? Hvorfor har det en betydning, hvornår kilderne er fra? Kom med eksempler.**
- ✓ **Kan man ane den nationale heltemyte i nogen af kilderne?**
- ✓ **Kan I allerede nu give eksempler på, hvordan myten om jødeaktionen kommer til udtryk i kilderne?**
- ✓ **Hvilken af kilderne vil I beskrive som den, hvor myten er mest tydelig og hvorfor netop den kilde?**

Nøgleordsætninger – Opgave 3

Eleverne skal nu arbejde med en kategoriseringsaktivitet. Aktiviteten går ud på følgende: Læreren formulerer to eller tre nøgleordssætninger, som eleverne placerer forskellige tekstcitater i forhold til, taget fra kilderne, der alle siger noget om nøgleordssætningen. Formålet er, at sætningerne placeres enten tæt på nøgleordssætningen, nogenlunde tæt på eller langt fra sætningen alt efter, hvor stor betydning sætningen har for at bekræfte eller afkræfte nøgleordssætningen. Det vil være oplagt at bruge følgende kilder til denne opgave: ”En ung jøde kom til Fyn – og vendte tilbage” af Herbert Kain, Greta Cohns besvarelse samt introteksten fra hjemmesiden.

En anden kilde, som vil være brugbar her, er kronikken ”Jøder som samarbejdspolitikens trofæ”, skrevet af Bent Blüdnikow, bragt i Berlingske Tidende den 2. maj 2016. Han stiller i sin kronik skarpt på, hvordan historieskrivningen gennem tiden har brugt jøderne til at legitimere samarbejdspolitikken. Se uddraget i kildesamlingen under ”historieskrivningen”.

Nøgleordssætningen kan lyde sådan:

- ”De danske jøder i Theresienstadt havde det meget godt”**
- ”Danskerne hjalp jøderne med at flygte til Sverige”**

”Sætningen bekræfter myten om jødeaktionen”

”Sætningen bekræfter ikke myten om jødeaktionen”

Igennem arbejdet og den efterfølgende samtale skal eleverne spores ind på, hvordan fortællingen om jødeaktionen ofte fortælles forskelligt alt afhængigt af, hvem der fortæller den. Eleverne skal komme med eksempler på, hvordan myten kommer til udtryk i deres arbejde med nøgleordssætningerne. I diskussionen vil det også være oplagt at komme ind på, hvorfor man ofte har valgt at fortælle noget andet end det, som står i nogle af kilderne. I kilden af Steen Metz stiller han mange kritiske synsvinkler på en del af nutidens tolkning af jødeaktionen. Man kan med fordel også inddrage Bent Blüdnikows kronik i diskussionen. To oplagte spørgsmål til at runde diskussionen af med kan være:

- ✓ **Hvordan kommer myten om, at jødeaktionen ikke var så slem til udtryk, efter at I har arbejdet med nøgleordssætningerne og kilderne hertil?**
- ✓ **Kommer den til udtryk på en anderledes måde? Kom med eksempler på hvordan og hvem der giver et anderledes billede af de danske jøder.**

Undervisningsforløb

Del 2

Kildebearbejdelse

Til denne del af undervisningsforløbet kan der arbejdes med følgende kilder. Uddrag af kilden om Herbert Kain, uddrag af kilden om Magna Metz, kilden om Greta Cohn og uddrag af Steen Metz kilden. Kilderne tegner alle forskellige billeder af jødeaktionen. Alle kilderne vil dog kunne bruges til denne del af forløbet. Det vil også være en god idé at inddrage ”Jøder som samarbejdspolitikens trofæ” af Bent Blüdnikow. Den stiller skarpt på nogle af de skyggesider, som historieskrivningen ikke har fremhævet i tidens løb.

Der kan arbejdes med kilderne på to forskellige måder.

Opgave 1

Eleverne starter med at få udleveret overskrifter og ikke andet af kilden. Ud fra overskrifterne skal de forsøge at redegøre for, hvad kilderne handler om. De skriver deres bud ned og gemmer til en efterfølgende samtale på klassen.

- ✓ **Eleverne får nu udpluk af kilderne, og de skal igen komme med bud på, hvad kilden handler om. Også de bud skriver de ned. Derefter skal de placere udplukkene af kilderne under den overskrift, de mener passer på tekststykket. Ud fra udplukkene laver eleverne nu en kildekritik. Kildeguiden ”Kan vi stole på myterne?” introduceres, før arbejdet går i gang. Kildeguiden er at finde på hjemmesiden.**
- ✓ **Der tales efterfølgende på klassen om kilderne, og den kildekritik eleverne er kommet frem til. Der tales generelt om besættelsen i Odense, hvor vægten lægges på at spore eleverne ind på, hvor i kilderne man kan se, at der er tale om det nationalistiske**

billede af besættelsen. Sæt eventuelt fokus på bestemte punkter fra kildekritikken, som fremhæver enten et kritisk syn eller et nationalistisk syn.

Opgave 2

Lad eleverne vælge sig ind på en bestemt kilde. Den kilde de vælger, skal de starte med at læse. Mens de læser kilden, skal de understrege ord de ikke kender. Ordene noterer de på et stykke papir. De bytter da ord med en anden, som har arbejdet med en af de andre kilder. Ordene samler læreren ind. De skrives ned og hænges op i klassen. På klassen tales der om de forskellige kilders forskelle og ligheder ud fra følgende spørgsmål:

- 1. Hvordan kommer jødeaktionen til udtryk i kilden?**
- 2. Er der et kritisk syn på beskrivelsen af dens forløb? Hvor i kilden kan man se det? Find citater.**
- 3. Hvornår er kilden skrevet? Er det en samtidig kilde? Eller er den skrevet på et senere tidspunkt?**
- 4. Giv dit personlige bud på kilden. Hvor kan du se forskellige holdninger til emnet komme til udtryk? Kom med bud på, om myten bekræftes eller ikke bekræftes i kilden, og hvem du tror mest på?**

Der laves nu en kildekritik af kilderne. Kildekritikken laves ud fra kildeguiden "Kan vi stole på kilderne", som findes på hjemmesiden.

På klassen tales der nu om elevernes kildekritik, og der diskuteres ud fra kilderne, hvorvidt der i virkeligheden er tale om en anden fortælling, end den man så ofte hører fortalt. Igen skal myten være gennemgående for diskussionen, og det er vigtigt at fremhæve, hvorfor myten egentlig er blevet dannet igennem tidens løb.